

רשימות-מלךים מן התקופה הבבלית העתיקה ומגילות-היווחסין במקרא

מאת
אברהם מלמד

הדמיון שבסכימות הגיגיאלוגיות והשוני שביניהן
מגילות-היווחסין המקראיות¹ — והדברים אמרוים בראש וראשונה בתולדות
הathanוגראפיות המובאות בספר בראשית ובפרק-היחס השבטיים, שלוקטו
בעיקר בתשעת הפרקים הראשונים של ספר דברי-הימים א' — חן, כידוע,
סוג היסטוריוגרافي ייחד במינו בספרות המורה הקדמון². רק בראשית תקופת
האיסלאם הנדיילו לעשות הcronogראפים הערביים, שהקימו אילנות-יווחסין
משמעותם של שבטי-ערב הצפוניים והדרומיים, המעניינים בכלל כל אב-טיפוס
מקראי.³

את הדחיפה לדיוון חדש בסוגיה זו נתנה עתה תעודה בעלת חשיבות
מרובה, הכוללת את יوهסתה המלאים של שושלת א' של מלכי מכל מנתקופה

1. העורות מפורשות יותר בכל הנוגע לחומר שמצוין למקרא ראה בוגרש האנגלית King Lists of the Old Babylonian Period and Biblical Geneas- (logies JAOS, LXXXVIII, 1968).

2. על רשימות-היווחסין במקרא ראה במיוחד : ג'. ליוור, אנציקלופדיה מקראית, ג', R. A. Bowman, *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, II, New York-Nashville 1962, pp. 362 ff. W. Duffly, *L'origine des peuples chouanniques chez les Juifs d'Asie*, Paris 1962; W. Duffly, *The Tribal-Historical Theory on the Origin of the Hebrew People*, Washington 1944.

3. הרין היסודי ביותר בנושא זה הוא עדין : ג'. Marriage in Early Arabia², Cambridge 1903. The Idea of History in the Ancient Near East (ed. R. C. Dentan), New Haven 1955, pp. 242 ff., 290 ff.; W. Caskel, *Gamharat — Das genealogische Werk des Hišām ibn Muham-* mad al-Kalbi, I-II, Leiden 1966. מ. י. קיטר).

הביבליות העתיקה, שפורסמה באחרונונה בידי ג'. פינקלשטיין⁴. תעדותה וו הירושה של רשות מלכי אשורי⁵ עשוות להביא להבנה עמוקה יותר של מהותן ומבנה של רשותות היוחסין במקרא. יתרו-על-יכן, העיון בשיטות הגניניאליות של החברות השבטיות הפרימיטיביות של ימיינו, שהעהלה אותן המחברת האנטropolוגיה בדור האחרון, עשוי להרים תרומה ניכרת להבנת הסכימות הגניניאליות שהיו דורות בימי-קדם, על- אף השוני בין סיבות ההיסטריות והסוציאולוגיות, וביחוד העיודה, שהחברות השבטיות של ימיינו אינן נזקקות כלל לקריאה וכ כתיבה⁶. לモתר לציין, כי רק מאמץ משותף עם בעלי המחקר האנטropolוגיה המודרני עשוי להביא למיצואה הנאות של סוגיתנו, וכי כאן יוכל ללמדן ההשוואה לפי שעה לקחים ספריים בלבד, עם שם מאירדי עניינים לעניינו.

מן הרואו לעמוד תחילת על הדמיון והשוני שבין הסכימות של רשותות היוחסין והמקרואות ובין הסכימות של רשותות-המלחכים המיסופוטמיות, שכן דבר זה קובע במידה רבה את גבולותיהם של כל דיוון מסוימת. בעוד שמבנה של רשותות-המלחכים הוא מטבע הדברים א נכי, הרוי מבנן של מגילות-היוחסין במקרא הוא גם אופקי, כגון שנימ-יעשר בני יעקב. רק המתוכנת האחורנית, המשוחחת על סכימה של שני וערב, עשויה להביא לייצור אילן-יוחסין של ממש ולפאנוראמה גניניאלוגיה מקיפה, אם של שבט בודד ואם של קיבוצי-עמים שלמים. המקרא, ואחריו מגילות-היוחסין העבריות, משלב כאן תוכפות מהדריך וההערות הביבליוגרפיות המבואות שם.

5. שני העתקים המלאים שלلوح מלכי אשורי שהגינו לידנו הובאו במאמרו של גלב: Two Assyrian King Lists, *JNES*, XII, 1954, pp. 209 ff. על מהותו האמיתית של חלק הראשון של תעודה זו עמד בראשונה לאנדסברגר; ראה: B. Landsberger, Assyrische Königsliste und "Dunkles Zeitalter", *JCS*, VIII, 1954, pp. 33 ff., 109 ff. (להלן: "לאנדסברגר"). ותשווה את הדיונים האחוריים בתעודה F. R. Kraus, Könige die in Zelten wohnten, *Mededelingen Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen*, Afdeling Letterkunde, NS XXVIII, No. 2, 1965; H. Lewy, *CAH*, I (rev. ed.), 1966, Chap. XXV: Syria (2600-1816 B.C.), pp. 17 ff.

6. ספרות על חומר מסוימת מלך מעמי אפריקה מובאת במאמרנו האנגלי.

רישומות-ימלכיות מן התקופה הביבלית העתיקה ורישומות-היוסטין במקרא ישירות נקבים—נשים ופילגשים, אמהות ובנות—שאין להם מקום ברישומות. היוסטין האנכיות של חברות בעלות ייחוס אבותותי מובהק. ברי, שיש משמעות מהותית להבדל שבמזכות החיצונית של סכימות היוסטין, הסכימת האנכיות הדרימדית מסמנת רק את ה"עומק" הגיניאולוגי ואת שלושת הדורות, ואילו הסכימה הדרימדית יוצרת צומת הפלגות, הינו, היא כוללת אפוניים שהם נשתלשלו צאצאים מספר, שאף הם בחוקת ראי עמים, איגורי שבטים או משפחות. במקרא דוגמה של הסכימה האחרונית הם עבר (אבי פלג ויקטן), תרחה (אבי אברם, נחורה וחור), אברם, יצחק, יעקב וכל אחד משנים-עשר בניו. פיצול גיניאולוגי זה, על הקשת הרחבה של יהוזים ראשונים ומשנינים, הוא מושכל ראשון בשיבוצו המלא של היהודי במערכות הגיניאולוגיות ובקביעת יחס-הקרבתה, אם במסגרת אנתגוראפית רחבה ואם במסגרת שביתת מצומצמת. מסתבר אפוא, שרישומות-המלךים המיסופוי טאמיות מתחאות רק לחק רישומות אלה (הביבלית והашורית) מעלה ממדיהם חמונה רב-ימדית, כעין תבליט סטריאוסקופי, הטומנת בחווה אף לקחים אלפיים לגבי שאר הסכימות הגיניאולוגיות.

מסתבר עתה, כי לרישומות-היוסטין האנכיות שבמקרא אב-יטיפוסים קדומים, שתו רוחים בקשר השבטים השמיים-הערביים מן התקופה הביבלית העתיקה, ואולי אף לפניכן. רשות מלכי בבל בגיןת שלפנינו היה מימי המלך עמיזדק (1626-1646 לפנה"ס לפי השיטה הכרונולוגית ה"תיכוניה", הנΚוטה בידנו במאמר זה), השליט שלפני האחורה בשושלת חמורבי, אלום הו בא ראות משכנעות, שאם הוריא של רשות מלכי אשור, שנשחטורה רק בגיןסאות מאוחרות מימי חיבורו הסופי של הלווה כולם, היה מעשה ידיהם של סופרי התקופה הביבלית העתיקה, וביתר דיוק — מימי השושלת השמיית-הערבית של המלך שמש-אדד, בnidruו הקשי של חמורבי, שתפס את רון השלטון באשור.⁷ יתר-על-כן, רישומות-היוסטין אלה חוברו על-פי אותה שיטת-הפקציה הנהוגה במקרא, כלומר, יהום זמויות היסטוריות על אבות-אפוניים, אשר לאmittו של דבר אינם מייצגים אלא שבטים, מושגים גיאוגראפיים וכיו"ב.

7. לאנדסכרגר, עמ' 109 ואילך.

זאת ועוד: ההשוואה בין רישימות מלכי בבל ואשור, שבפתחותיהם נכללו אבות-אפונאים פיקטיביים, שבוארה מפתיעים הם למעשה זה זהה, מעידה על מסורת גיניאלוגית משותפת, שהיתה בודאי נחלת רוב השבטים השמיימי המערביים הקדומים, בין אם יש לה הצדקה היסטורית ובין אם היא רק בחוקת מצוות חכמים מלמדת. תודעה זו של קירבה באהה לידי ביתוי בראשימות היוחסין שבספר בראשית, שבahn ייחסו רביהם מקיבוצי העמים על אותו אילן-יוחסין שהתייחסו עליו שבטי ישראל עצם. העדות החיזונית מאשחת עתה את ההנחה, כי המסורות הגיניאולוגיות הכלולות בספר בראשית משקפות אמונה על מוצא משותף שהיו מחלכות בקרוב עמיהם אלה, אמונה שאיבן פרוי המצחחים של סופרים ישראלים דואקים. הגישה הישראלית האגוזנטרית רק באהה לידי ביתוי בנطיה להעמיד את עם ישראל במרכזה של אילן-יוחasin, בעוד ששאר העמים אינם אלא ענפיהם-משנה. (لوح-העמים בבר' י, שאיננו כולל את עם ישראל כל-עיקר, הוא עניין בפני עצמו).

לא נרחיב את הדיבור על מבנן החיזוני של שתי רישימות-המלכים, לאחר שענין זה נדון במחקרים שהוקדו לתחודות אלה. די לציין, כי הרישא של הרשימה האשוריית חולקה לשולשה מדורים, אך רק שני הראשונים יעסיקו אותנו במאמר זה. בתחילת מובאים שבעה-עשר שמות, אשר כביכול מייצגים, לדברי גוסחת-החתימה, "סדר-הculo 17 מלכים יושבי אוהלים"; אחרים נמנים עשרה שמות, מהם, לפי לשון החתימה, "סדר-הculo 10 מלכים שהם אבות". כפי שהוכיחה לאנדסברגר (עמ' 33 וילך), יש לראות בקבוצה אחורונה זו "לוח-האבות" (Ahnentafel) של המלך שמשיאדר. בראשימה הבבלית, לעומת זאת, נמנים הדורות בשלשלה רצופה, ללא חלוקה חיזונית כלשהי. אך בתום מנין המלכים המודומים והאמיתיים מפורטים שמותיהם של שלושה *uāpal* (כלומר, "עדין" או "שולת"), הלווא הם עדין גותי, עדין חָנָן ועדין אמר, שבהם יש לשבץ את כל שמות המלכים, כפי שהראה פינקלשטיין (עמ' 103—).

מגילות-היווחסין של מלכי בבל ואשור

כדי להבין את היצירה הגיניאולוגית לאשורה וכדי ללימוד ממנה את מרבית הלקח לגבי הדגמים הדומים במקרא, מן הראוי לנתח את מבנן הפנימי של רישימות-המלכים של בבל ואשור. ניתוח סטרוקטוראלי מעין זה, עליו היתי ממליץ, מעלה ארבע חטיבות זו אחר זו, המתיחסות בצלבון ההיסטורי-ו-

רשימותיהם ממן התקופה הביבלית העתיקה ומגילותיה היוותן במקרא

גרافي ובמהותן ההפכו דית, שביחסו אליו לאפשר להציג את המינוח הבא: (1) תשתית הגיניאלוגית, כלומר, הדורות הראשונים המשותפים; (2) הגיניאלוגיה המיתית, זאת אומרת, המסלול הגיניאלוגי המגדיר את ייחוסו של עם או של שושלת; (3) לותהבות, הכוללת את היותם הממשי או המדומה של היהוד, ובמקרים שלפנינו של מיטד חזשות; (4) השלשת ההיסטוריה האמיתית. חטיבת אלה תואמות מעיקרן את מבנה רישומת־היוותן המקראית, אפרעַלְפִי שאליה אין ערכות במערכות־יווחסין רצופה ואהידה, אלא מובאות במקוטע, בפרק־פרק שונים.

חטיבה א': התשתית הגיניאולוגית במשמעותה ובקרא בחטיבה זאת אנו יכולים את השמות שבפתחות שתי רישומות־המלחכים, שנגورو מקור משותף וביסודות היו זוהים (כפי שונתה להוכחה פינקלשטיין), אלא שבשני הטעסים נמנעו שמות אלה בסדר שונה, ויש שנמסרו בשינויי־גירושה קטנים או גדולים, מתוך מסירותם שהחלו במהלך מסירתם. כן מסתבר, כי השמות המסורבלים שבשלוש השורות הראשונות של הרשימה הبابילית הם צורות מורכבות של שני שמות נפרדים, המקבילים לזוגות של שמות ברשימה האשוריית. לפיכך דומה, כי תשעה עד אחד־עשר השמות הראשוניים היו משותפים לשתי הרשימהות.⁸ זה העומק הגיניאולוגי, שהיה רוחם במקומות רבים בימי קדם, ונפוץ אף בקרב החברות השבטיות של ימינו.⁹

אין ספק, שהטיבת־היסוד הגיניאולוגית היא בתוקת חיבור מלאותוי, המכקש להציג כابות־אפונניים שמות של שבטים (כגון חנוך־חנוך וקָטָב—

8. השמות הבבליות ברשימה האשורייה הם *u-HAR-ku* ו-*Emi-su* (פס' 7–8), שכנראה אינם אלא ואראנטים של שם יחיד, המקביל ל-*ku/Nam-* שברשימה הbabilit (פס' 8). כפי שכבר הטעים פינקלשטיין, ספק אם השמות *Zu-abu* ו-*Zu'-abu* שברשימה האשורייה (פס' 11–12) מקבילים ל-*ku-Nam-* ו-*ku-Nam-kā* שברשימה הbabilit (פס' 10–11). ביחס מופקפת התקובלות האחרונות (Nuabu-Namkā), ויהכן אפוא, שיש לצורף את השמות האלה לחטיבה ב'. או כי חלול גם התשתית הגיניאולוגית עשרה דורות, כמחכונות וגיניאולוגיות האידיאלית (וראה להלן).

9. דוגמאות שונות שהעלתה המחקר האנתרופולוגי בענין זה הובאו במאמרנו האנגלי.

דָּן¹⁰), או של מקומות (כגון מדר' ונמו), ואף שמות פרטיים אמיתיים (כגון אדם) או מודומים, שהם בגדר ציונים אפלאלטיביים. לרוביהם זיקה ברורה לעמים השמיים-המערביים, אם אנתנית, אם גיאוגראפית ואמ' לשונית (ביחודה צורת השמות שברשימה הבבלית). אפשר שבקרב השבטים נמסרו רישומת מעין אלה מפה לאוזן, כמו אמר מנימוטכני, כמו בחברות השבטיות של ימינו; ואולי אף היו בוחנות שירות-ינודדים קדימה, כהנחהו של פינקלשטיין ביחס לששת השמות הראשונים (עמ' 112). פיקציה זו עשויה הייתה להיקלט על נקלה במערכות הגיניאולוגיות הכליליות מחמת קלות המעבר בין שמות בני-אדם, שמות שבטים ושמות גיאוגראפים, תופעה שהיתה רווחת בכל אתר ואטר, ובפרט בקרב בני השבטים השמיים-המערביים בתקופה הבבלית העתיקה. כדי לשווות לרשיימה פיקטיבית זו ממשות, הושתחה על עשרה דורות, בקירוב, כעין השלכה של דגם-היווחסין האופטימאלי, הכלול למעשה עשרה אבות (והשווה את לוחות-האבות של ראשוני מלכי בבל ואשור, להלן, חטיבה ג', והטבלה שבסוף המאמר).

החטיבה הגיניאולוגית הנזכרת דומה במהותה לסכימת התולדת העברית משם עד תרח או עד אברהם (בר' יא, י-כ), שהיא בלי ספק חתשית הגיניאולוגית של עם ישראל ושל עמים מסוימים שהיו קרובים לו קירובית-דם. פרשה בפני עצמה, השיכת למשור אחר, היא מגילת-היווחסין מ אדם עד נוח (בר' ח), שלא באה לייצג אלא שלשלת הדורות של אבות העולם לפני המבול, שהיו מעבר לאפק ההיסטוריה המשמי. גם ערכה של רשות מלכי בבל מוצקrah את קיומו של עידן (*pala*) קמאי. אלא שלא נראה מקום לרשום את דורותיו בלוח שורה (32), מפני שלא היה להם כל משמעות במציאות ההיסטורית של השבטים השמיים-המערביים. מאלף הוא, כי לשם של אבי האנושות במקרא, אדם, יש מקבילה בשם השני שברשות מלכי אשור¹¹, ואולי גם בשם הריביעי שברשימת הבבלית. אף ייתכן, שנשאל מואוצר המושגים הגיניאולוגיים של השמיים-המערביים הקדומים והועמד בראש שלשת-היווחסין, מתוך כוונה

W. F. Albright, לפחות לשוני, לשבט דdon הנזכר במקרא ראה : Dedan, *Geschichte und Altes Testament*, Tübingen 1953, pp. 11 f.; I. J. Gelb, *JCS*, XV, 1961, p. 30, n. 11

11. על כך כבר רמו פבל, מפרסמה הראשון של התעדות ; ראה : A. Poebel, *JNES*, I, 1942, p. 253 עד נח, ירושלים תש"ד, עמ' 146.

רשימות-דמלים מן התקופה הביבלית העתיקה ומגילות-היווסטין במקרא

משמעות לאטימולוגיזציה של השם, המציין בעברית בני-אדם או אוניות דרכ-כל, ואף נדרש מושון אדרמה: "וַיַּצְאֵר הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עַפְרָם מִן הָאָדָם" (בר' ב, ז). הדמיון שבין חולצות ארום לתולדות שם הוא בעומק הקבוע של עשרה דורות, דבר שהוא ללא ספק פרי הארכנוגיזציה מכונה ותיקוי הדגש הגניאולוגי המשני.

על-פי נוסח המסורת אמנים חובקת התשתית הגניאולוגית משם עד אברהם עשרה דורות, אך סימנים שונים מעידים, שהלו אולי סטיות כלשהן בסכימה המקורית של חטיבה זו.¹² מצד אחד ייחכו, שטש או אברהם, ואולי אף שנייהם, לא גמו תחילת עם התשתית הגניאולוגית. אפשר סופה הראשון רק כאשר מסגרת בשעת שילוב החולדה העברית בלוחות-העמים וביפויים הקודמים של ספר בראשית, ואילו בראש הרשימה המקורית עמד ארפקשד. כן קרוב להניה שהרשימה נסתיימה בתרה, שהמקרא תולה בו "תולדות" משלו (בר' יא, כז), ואילו שלושת בניו — אברהם, נחו ותרן, אבי לוט — כבר נתפסו כראשיהן של תולדות מוחדות. מצד אחר מופיע תרגום-השבטים (והשווה ליקס ג, לה) חוליה בין ארפקשד לשלה, הלווא הוא קינן, מסורת המשתקפת גם בלוחות העמים בספר היובלים (ה, א ואילך). זו אף זו, שם ארפקשד מעורר תמייה מבחינה לשונית ואתנוגרפיה אחת, והתוא יצא דוף לעומת שאר השמות בתולדות שם, שם קדרים ובעלי מרכיב יחיד. ייחכו, כי לאיתו של דבר אין הוא אלא צורה מורכבת של שני שמות, כמו ראשוני השמות בראשית מלכי נבל. התקבולה בולטה ביטר שאת אם אמנים בזמנן מן הוננים עמד ארפקשד בראש לוח-היווסטין. וכבר ניסו קדמוניים (ספר היובלים ט, ד; קדמ' א, ג, ד) ופרשניהם אחרים לוחות את היסוד השני בשם פשד, אבי עם הכהדים.

בדומה לאב-טיפוס המיסופוטמיי מעלה גם לוח-היווסטין של שם ערבותיה של שמאות-כינויים, שמות שבטים ושמות טופוגראפים, כולל בנסווה של אבותה-אפונאים. עם השמות מן הסוג הראשון (האפילאטיבה) ודאי יש למנות את שם, שמשמעותו בעברית ובאקדמית הוא שם-ידבר, זכר, פרוסם ו אף זרע.¹³

12. פורטים על תולדות שם ראה: מ. ד. קאסוטו, מנה עד אברהם, ירושלים תש"ט, עמ' 140 ואילך; O. Proksch, *Die Genesis* 2-3, Leipzig-Erlangen 1924, pp. 492 ff., B. Jacob, *Genesis*, Berlin 1934, pp. 304 ff.

13. ראה במילוני המקרא, כגון: L. Koehler & W. Baumgartner, *Lex. Vet. Test.* Lib., Leiden 1953, pp. 983 f.

עם שמות אלה אל-גְּנוּן נמגה גם פלאג, שאינו אלא שם סמלי — למצער לפי תפיסת המקרא — שנדרש מלשון "כִּי בַּיּוֹ נִפְלָגָה הָאָרֶץ" (בר' י, כד), אף-על-פי שהיו זוקרים שנiso לכוון את שמו בשם המקומ Phalga שעלה הפרת התיכון, וידוע מן התקופה ההלניסטית. השם השבטי הבולט הוא עֲבָר, האינוש של העברים, שנגור ביוודיי מן הגנטיליקון "עֲבָרִי" (אין לקבל את הסברה ההפוכה, כיילו נגור "עֲבָרִי" מן האפונים "עֲבָר"; וראה להלן). אפשר שגם רעו אינו אלא שם של שבט, שכן הוא מופיע, בתוספת יסוד תיאופורי (רעואל), בתרור תתי-שבט ביוחסין של עשו (בר' לו), ובנראת גם של מדין (במ' י, כט; בתרגום השבעים בר' כת, נ¹⁴).

שלוש החוליות האחרוניות בתולדות שם הם שמות טופוגראפים: שרוג, נהוּ ונהוּת; שלושתו מסמלות מקומות באיזור הבלתי, הנוכרים בתולדות הגיאו-אשוריות: Sarûgi, Til-Nahîri, Til-(ša)-Turâbi¹⁵. רק העיר נהוּ (Naḥur) נודעה כמרכז מדיני חשוב כבר במאות הי"ט—הי"ח בטכסטים מקאנאדוּת, מצ'ער-יבואר, ובעיקר מתקופות מארי, שבוּן היא מופיעה גם כמרכז של שבטים שמיים-מערביים. סמיותם הגיאוגראפית של שלושת המקומות לחוץ כורכת אבות-אפוניים אלה לארץ מкорיהם לפני מסורת המקרא, ומכאן המשמעות המיחודה הנודעת להשתלחתם בתקנית הגיניאלוגיות.

אף כאן נתאפשרה פיקציה بلا דוחק הוודה לצמידות האונומאסטית הטופונומית, היינו, הוות שמותיהם של בני-אדם, של משפחות ושל שבטים לשמות גיאוגראפים, חiosaשה שהיא במקרא עצמה. למשל: השם עבר, שבלי ספק דבק בו בתודעתם של בני-ישראל גם גוּן גיאוגראפי של "עֲבָר"

האחרונה לא נהגתה, כפי ששוב הצביע קרמר : *Studia Biblica et Orientalia, III (Analecta Biblica, XII)*, 1959, pp. 203 f.

14. בעניין האחרון ראה : W. F. Albright, *CBQ*, XXV, 1963, pp. 5 f.

הראת, שרעואל הוא שם של בית-האב של חובב, ולא שם אכיו ממש. W. F. Albright, *From Stone Age to Christianity*², New York 1957, pp. 236 f.; R. de Vaux, *RB*, LV, 1948, pp. 323 f. על נהר במקרא ובמקורות האקדמיים ראה : ב. מיטולר, ציון, יא, תש"ז, עמ' 1 ואילך ; א. מלמת, אנטיקולופדייה מקראית, ה, ירושלים תשכ"ה, טורים 805 ואילך. המרכיב "תל", השכיח בשמות גיאוגראפים מן התקופה האשוריית החדשה, הוא, נראה, יסוד ארמי-אשורי, שניתוסף לשמותיהם של ערים קדומות שהוקמו בתקופה זו. לפיכך אין זה מן הנמנע, שבתקופה קדומה כונתה העיר תל-תרה בשם תrhoח בלבד, דוגמת נהר.

רישומי מלכים מן התקופה הביבלית העתיקה ומגילות יהווחסין במקרא הנהר", מקום שם "ישבו אבותיהם מעולם" (השווה יהו' כד, ב), מצוי במקרא גם כשם בית-יאב וגם כשם פרטוי (נחמי יב, כ; דה"א ה, יג; ח, יב, כג). השם נחור משמש במקרא גם כשם האפונים של בני נחור (בר' כב, כ—כד) וגם כשם של "עיר נחור" (שם, כד, י). יתר-על-כן, תופעה זו עולה בבירור גם מסיפור יהווחסין של קין, המبشر על בנין העיר הראשונה: "ויקרא לשם העיר בשם בני נחור" (שם, ד, יז). מצד אחר, חנוך הוא גם שמה של משפחה שבט מدين (שם, כה, ד) ובשבט ראובן (שם, מו, ט). הוא הדין להרבה שמות אחרים, כגון השם דן, המשמש כאן לאפונים זה בשם שבט, ואף הוסב על העיר ליש' מנכבהה בידי שבט הדני: "ויקראו שם העיר דן בשם דן אביהם אשר יולד לישראל" (שופ' ייח, כת).

ברם, בדרך השוואתן של חולדות-התשתית במיסופוטامية ובמקרא יש עניין מיוחד בהוכרת האבות-האפוניים ח'ג, מזה, מעבר, מזה, המייצגים שבטים נודעים, שהיו בוגדר ישיותם היסטורית מוכרות היטב אף בימי עוכריהן של רישומי יהווחסין. השתלתם של אפונים אלה בין הדורות הקמאים מעידה בלי ספק על תפיסה שהיתה רווחת בדבר קדמותם של שבטים אלה, תפיסה שבאה לידי ביטוי ברשימה הביבלית על-ידי הקדמת "עדין ח'ג" ל"עדין אמר". כן היא מרמזת על קירבה מסוימת בין אפונים אלה לחוליות שנמננו אחריהם, אך אין בהחוצה זו של קירבה מסוומ פועל יוצא לגבי הזיקה האתנית־הלאומית המשנית של הדורות הבאים.

ראיה לכך תוכל לשמש רשימת מלכי בבל. בעוד שהושולת של שמש־אדד, מלך אשור, החיהסת, ככל הנראה, על הארגון השבטי של בני ח'ג, הרי אין הדבר בן לגביה השולת של מלכי בבל. הלויו היו קשרים קשר אמיץ שבטי האמגְּבָּן וה-חִצְ'רָר, כפי שעולה ממסלול הגניאלוגי המיחיד של מלכי בבל (חטיבה ב') ומקורות אחרים. אולם שבטים אלה, כפי שמסתבר מתעודות מארי, נמנעו עם ארגון שבטי נבדל משבט ח'ג, ובדרך כלל אף יריב לו — הלוואם בינויים (וראה להלן, עמי 20). הוכתרו של האפונים ח'ג בראשותם היוחסין של מלכי בבל נוגדת אפוא את המזciות האתנית-ההיסטוריה, אלא שהסופרים הקדומים לא רואו בכך פגם ולא הרגשו בסתריה. הם אך ביקשו לשחק את הניגוד הלאומי האמתי על-ידי ייחוס הגניאלוגיה המיחיד של מלכי בבל ל"עדין אמר", בהבדל מ"עדין ח'ג", אשר כלל את הדורות הקודמים, מן האפונים ח'ג.

עובדות אלה יש בהן ל淮南 מאלף בדבר הזיקה שבין האפונים " עבר" לבין

המושג "עברים". מה הוכרתו של חן בין האפונמיים הקדומים אינה מחייבת את השתייכותם האתנית-הלאומית של כל הדורות שנמננו אחריו, אף הוכרתו של עברך. במציאות ההיסטורית אולי בא עבר ליחד רק ענף אחד או אחר, ואינו חובק בהכרה את כל הזרים שהשתלשלו ממנו. אכן, בשימוש האנפירי במקרא המונה "עברי", הנזכר כשלושים פעם, הוא בעל צביןAnthony מובהק, המציין אך ורק את עם ישראל, כפי שהטועמו בצדוק חוקרם שונים שעסכו בשאלת העברים¹⁶. יתר-על כן, מן המפורסמות הוה, שמנת זה משמש דואק כדי ליחס את בני-ישראל מעמים אחרים, כגון המזרים, הפלשטים והכוננים. כל המניה אפוא, שהמושג "עברי" במקרא כולל קיבוץ רחוב יותר מבני-ישראל (דעה שנשתרש לא במעט מתחם קיומו של האפוני " עבר" בדור השלישי לפני אברהם) — עללו הרואה.

מסיבה שאינה גנירה לנו נתייחסו על עבר במישרין יקטן ובינוי (בר), כת ואילך), המיצגים בעיקר את שבטי-ערב הדרומיים, שישבו למרחוק רב מבני ישראל. אך אין לגוזר מכאן גזירה שווה לגבי שאר צאצאיו של עבר, כגון בני נchor, ואפילו בני לוט. שפק הרבה אם נחשבו ערבים, אם בעיניהם ואם בעיני אחרים. היחיד מכל האפונמיים שנתקנה בכניםו "עברי" הוא אברהם, בביותיו הנודע "אברם העברי" (בר יד, יג). ריביט התחבטו במשמעותו המדוקית של כתוב זה, אך דומה, שעם כל גוני-הלוואי שניתוספו לכינוי זה כי אין בו אלא

16. ראה, בין השאר : de Vaux, *op. cit.*, pp. 337 ff. וביתוחוד : M. Greenberg, *The Hab/piru*, New Haven 1955, pp. 91 ff. ואילך ; י. קייפמן, העברים בספרות המקראית, עז לדוד, ירושלים תשכ"ד, עמ' 369 ועמ' 103 ואילך. מקורו של המונח "עברי" וכן הביעה הסבוכה של זיקתו למונחים "ח'ב(פ)ר" ו"עפרו" אינם מעניינים כאן (ראה על כך את מחקרו של גריינברג וספרות המובאת שם).

17. שני הפרסומים העיקריים הרניים בסוגיה זו לאחרונה הם : Abram the Hebrew, *BASOR*, 163, 1961, pp. 36 ff.; N. A. van Uchelen, *Abram de Hebreër*, Amsterdam 1964 כמונח המצרי "עפרו", פירשו "mobiel shiryot hemorim". ואנו אוכלו סוקר את הולדות הפרשנות של כתובנו למן תרגומי-השבעים, תוך תשומת-לב מיוחדת למשמעות הצבאית שיש כאן למונח "עברי", תיינו, אברם בחיל וכשכיר-ח'רבת. עובדה מאלפת היא, כי לפקרים יהסה משמעות זו גם למונח "ח'נ'" שבתעודות מארי ; עיין : אנציקלופדיית מקראית, ד, ירושלים תשכ"ג, טור 572, הערך "מארי". בפירושו בספר בראשית מעלה א. ספייר את הסברה, כי פרק י"ד בספר בראשית הוא גירושה

רשימות זמלכים מן התקופה הבבלית העתיקה ומגילות יהוּחסוּ במקרא לייחד את אברם כראש המסלול הגיניאולוגי היהודי (חטיבת ב'). אין כל ראייה שהעמים שגתו היחסו על אברם שלא במסלול היהודי היישר (בני קטרוה, ישמעאל ועשו) וכך לשם "עבריים".

מצבענייניות זה דומה לנסיבותו במיסופוטามיה: המלך שמש-אדר ודאי נחשב לבן חן, שלא מלכי בבל, בשם שלשליטים מן השושלת המקומית במארי נטלו לעצם את התואר "מלך חנין", ואילו לפחות שניים מבני השושלת של מלכה בתקופה הבבלית העתיקה בעיר ארץ (היא ארץ — בר' ג' י) ראו את עצמן כמלכי שבט האמנון¹⁸. אכן, כאן באח לדי' ביטוי חתיפת הגיניאלוגית המיחידה של שושלות אלה. קרוב לשער, שאליו היו בידנו להוחת יהוּחסוּ של האפונאים הקדומים בחטיבה א', וזאת חרף הסתיירה שהשתיתיכות האמנית של השושלת מקומית של העיר ארץ. הקבלה נוספת בשימוש המונחים "חן" ו"עברי", שהוא אהנים מעיקром, עולה מגelogול הוראות אל המישור הגיאורי גראפי-הטריטוריאלי: לימים הם מציגים את איזור התנהלותם העיקרי של אותם השבטים שהחילה היו נודדים. אך מצינו בთעודות מארי את השם "ארץ חן" בכינוי לאיזור הפרה התיכון, ובמקרה נזכרת ארץ בנען או חלק ממנה כ"ארץ העברים" (בר' מ, טו).

חטיבת ב': הגיניאלוגיה המיעידה

בחטיבת זו אנו יכולים את הדורות המגזרים בין התשתית הגיניאולוגית המשותפת ובין להוחות האבות. בראשיות המיסופוטאמיות כוללים הלוות האחרונים את אבותיהם של מייסדי הממלכות השמיות-המערביות בבבל ובашור, היינו, של המלכים שמאמם ושם-אדר. ביחס לבבל הראה פינקל-שטיין (עמ' 111–112), כי היהוס האותנטיק של שמאמם פותח באפקט-ים (מס' 14), ואילו שתי החוליות של פנגי, אמנון ויחדר (מס' 12–13), מגירות את הויקת האתנית-הלאומית של השושלת הבבלית. כאמור לעיל, לא היו הללו אלא שבטים שמיים-מערביים נודדים מעיקром, ואילו ביקשו לציין את המערכת

ערבית של מקור אקדמי, וכי ארכיהם "הערבי" אינם אלא לוחם מסוג החבירו. ראה:

E. A. Speiser, *Genesis*, New York 1964, pp. 102 ff.

A. Falkenstein, *Baghdader Mitteilun-* 18. היינו, סין-פְּשָׁד ואחד מנכדיו; ראה: gen, II, 1963, pp. 22 ff.

אמנם משפט האמנון או מן השמיים-המערביים בכלל.

הgingenialigkeit הbabilit ערד לאפתידיות במנוחים הנוגאים לגבי רשות מלכי אשור, ודאי הייתה יפה לה החתימה "13 מלכים יושבי אוהלים".¹⁹ טיבו של המסלול gingenialogni המיחיד של שושלת בבל עשוי ל証明 להברת השאלה הסבוכה בדבר מקומו וטעמו של המונה DUMU.MEŠ-yamina, היינו, בני-ימין (בני הדרום). מונח זה נזכר אך ורק בתעודות מארי ככינוי לארגון שבטי מסועף, אשר עם חטיבתו העקריתו גמנו שבטי האמג'ן והחדר.²⁰ מתייחסותה המפורשת של השושלת המולכת בבל על השבטים האחוריים עללה, שזמנו רב לפני י'ח'דנלם (1825—1810 לפנה"ס, בקירות) ושם-יאדך (1815—1782 לפנה"ס), מיסידיהן של הממלכות השמיות-המערבות במארי ובאשר, כבר השתרשו חטיבות בני-ימין בדרכם של מיטופוטאמיה. בשלושה דורות לפניו המושלים הנוכרים, היינו, בימי מייסד השושלת הבבלית שמאמכ (1894—1881 לפנה"ס), הגיעו חטיבות אלה ליריבות מדינית בעיר בבל; ואילו זיקת האמג'ן לשושלת השליתה בעיר ארך מוכחת מן ימי של המלך סיו'יכשד (1865—1835 לפנה"ס, לערך; וראה לעיל, הערת 18). דומה אפוא, כי המונה "בני-ימין" (שמשמעו בני הדרום), שנזקקו לו שליטות מארי ואפשר אף טבעה, מעיקרו לא שימוש אלא ככינוי של אותן היחידות השבטיות שמנקודת-מגבטם של שליטי מארי נעשו בינוים לגורם היסטורי מכרייע במרחב הדומי.²¹

19. על הארגון השבטי של בני-ימין ראה: J. R. Kupper, *Les nomades en Mé-sopotamie au temps des rois de Mari*, Paris 1957, Chap. II: Les Benjaminites. ב-10-13 ARM כונו במפורש שבטי-המשנה אמג'ן ויח'ר ביחיד בשם בני-ימין. בנוסף לכך השבט אמג'ן נכלל בארגון השבטי DUMU-mi-im, כינוי שאינו אלא צורה מקוצרת של השם בני-ימין, גם בנסיבות היסוד של י'ח'דנלם (טור ג, שורות 6 ואילך). לאפשרות-הקריאת השונות של השם DUMU.MEŠ-yamina וויקטו שם בני-ימין השווה גם: א. מלמל, ידיעות, כו., תשכ"ג, עמ' 182—181, הערת 4; Compte Rendu de la XVe rencontre assyriologique internationale, Liège

1967, p. 137, n. 1

20. אמת, בתעודות מארי נזכרים בני-ימין כנודים או כנודים-למחצה דוקא במרחב שמצפון-מערב למארי. מוחמת מעמדם זה, שהביא לתהגשויות מתחמיזה עם שליטות מארי, נזכרו בני-ימין ה兜ות בתעודות, שלא כאחיתם בדורות, שהטיבות גורלות מהם עברו ליישוב של קבוצה. על היחסותם של בני אמג'ן וי'ח'ר בעיר ספר ומקומות אחרים שבדרום ראה את המובאות אצל פ. ארצוי, אור כשדים, עז לדוד, ירושלים תשכ"ד, עמ' 29 ואילך. מצד אחר הינה פארו, כי השם "בני-ימין" מעד,

רשימת מלכים מן התקופה הבבלית העתיקה ומגילות יהוחסין בטקסט
 אשר לרשותה המלכים האשוריים — מקיפה הגניאלוגיה המיחדת (על-פי
 הכללים הנוקטים בידנו) את השמות למן אביו עד אפאל (מס' 13—17),
 כלומר, חמישת הדורות האחרונים של "17 המלכים יושבי אוחליים". השמות
 שברשימה האשוריית, שלא כשמות המקבילים ברשימת מלכי בבל, סתומים:
 אין להם צבוי שבתי, ונדמה, שלפעננו שמות-עצמם פרטיים. אין גם ידועים
 מקור אחר, פרט לשם אַשְׁפָן (מס' 16), המופיע בכתובות אשוריות מאהורות
 בשם של מלך אשורי קדמון, שיסיד את המקדש הלאומי בעיר אשורה. ספק
 אם אמנים שלוב אשפי ברשימה, כדעתה של גב' לוי (ראה העrho 5), כדי
 לرمנו על המעבר מנוזדות להתיישבות של קבוע באשור, שכן נכל במפואר
 בין "המלך יושבי אוחליים", אף איננו האחרון בשורת מלכים אלה. מסתבר
 יותר, כי בחלק זה של רשימת מלכי אשור שובץ במתכוון שם היסטורי של מלך
 אשורי קדום, כדי לשוחת לרשימה מידיה רבה יותר של אותנטיות.

חטיבה ג': לוח האבות

בעוד שברשימה הבבלית אפשר לעמוד על לוח-האבות של שמאמם רק
 בעקבין, על יסוד טיב השמות של הדורות שקדמו למיסיד השושלת, המעוררים
 רושם של שמות-עצמם פרטיים או תונתיים, הרי ברשימה האשוריית שובק, כוכור,
 לוח-האבות כקובוצה מיותדת, החתומה בנסחה "סִדְהַכּוֹל 10 מלכים שהם
 אבות" (ראה לעיל, עמי' 12). ברשימה האשונית אמנים לנו דורות אלה
 בסדר הפוך מן הרגיל, היינו, ב"שלשת עולה", לפי הדגם פלוני בן אלמוני,
 מקובל בכתובות המלכותיות. כן יש להשRITE מלאה זה את הדור הראשון,
 אפשר (בן אשפי), שבו אינו שמי-ערבי כשאר השמות בחטיבת זה, והוא
 כבר נכל קודם-לכן ברשימה הגניאולוגית (מס' 17), ורק הוכפל כאן לשילוב
 החטיבות ב', ג'. במקומו יש להביא בסוף לוח-האבות, כשם העשוי, את שמי'
 אדר עצמו, שכן מובהת כאן שלשלת אבותיו של מלך זה, הפותחת אפוא עם
 חילי (לפיך חופס חילי בסולם הדורות את הדרגה 18; וראה הטבלה שבסיוף
 המאמר).

משמעותו של ארגון שבטי זה מミסופוטמיה הדרומית, וכי שם פשוט במרוצת הזمان
 צפונה; ואין דעתו נראית. ראה: A. Parrot, *Abraham et son temps*, Neuchâtel
 f. 1962, pp. 45. הארגון השבטי של "כני-شمאל", כלומר, בני הצפון, הידוע אף הוא
 מטענות מארי, ודאי ישב כאן ימים רבים הרחק בצפון, היינו, באיזור החבור
 והבלית' העלון.

ענין מיוחד מועוררת העובדה, שהקבוצה המקבילה שברישימה הביבלית, מאפחידות עד שמאכט ועד בכלל (מס' 14—23), כוללת אף היא עשרה שמות בדיקוק. יש אפוא להניח, כי לוחה האבות המלא והאיידיאלי היה מבוסס על עמק גיניאלוגי קבוע של עשרה דורות. מבחינת התפיסה של הדגם הגיניאולוגי אין נפקא מינה אם הוועגה המתירה על-ידי שילוב שמות מודומים (כמו אולי זוג השמות התורוריים יְקָמֵן—יְקָמֵג ; מס' 22—23 ברשימת האשותה), בהעדר ידיעות מלאות על כל האבות המשמשים, או הוועגה על-ידי צירוף שמות כגון אַמִּינו (הרשימה האשورية ; מס' 26), שהיא, כנראה, אחינו של שם אחד, ולא אביו (אשר שמו, אל-כְּבָבֶבֶב, נזכר בפירוש בהעתותilioyi ברשימהנו ובמקורות אחרים). אלא שאמינו קדם לשמש-אדר בשלטונו (לאנדסברגר, עמי').³⁴

תשעת האבות של שמאכט ושל שמש-אדר, שהיו בידי הנודדים במקומות הכה והי"ט לפנה"ס ושלטו במקומות שאיןם ידועים לנו²¹, אל-ינכון היו ראשיהם, שאלוי אף הכתירו את עצם בתואר "מלך", מעין המנהיגים שנוכחים ייחדנים, מלך מاري, באיזור של הפרת התיכון: "7 מלכים, אבות (אֲבָם) חנין" (כתובת-הדיםקסוס, טור א, שורות 15—16), או שלושת ה"מלכים" משפטיה המשנה של בני-יימין, ששמותיהם נזכרים בצרוות עיר-המששל שלהם ותחום שבטים (כתובת-היסוד, טור ג, שורות 4—10). את השליטים האמתיים של מלכו בעיר אשר גופה בידי אבותיו של שמש-אדר שיבץ מחבר הרשימה האשוריית בין אמינו ומשמש-אדר. המלך הראשון בקבוצה זו, סָלֵל, מופיע כבנו של אמינו, יהוס שהוא לא ספק פיקטיבי ומהובאשוב אך ורק כדי לשמש בחיבור החטיבות השונות של הרשימה. במלכיים אלה, הידועים ברובם גם מקורות אחרים, יש לראות אפוא בעיקר שלשלת סינכרונית ללוח-אבותיו של שמש-אדר, ולפיכך אין לכלול אותם ברשימה אבותיו (הם הושמו בטבלה שבסוף מאמרנו).²²

21. רק ביחס לאבותיו המידיים של שמש-אדר אפשר לשער, שישבו בעיר תְּרֵק, הסמוכה לשפך הhabkor; ראה: לאנדסברגר, עמי', 35, הערכה 26. מקום זה היה, כנראה, גם עירם של אבות השושלות המקומיות במארוי; ראה: א. מלמן, ארץ-ישראל, ד, ירושלים השטני', עמי' 76.

22. ובison לשחוור את שתי השושלות המקבילות ראה: W. W. Hallo, *JNES*, XV, 1956, p. 221, n. 9.

רשומות-מלכים מן התקופה הבבלית העתיקה ומגילות-היווחסין במקרא חניתו שליל מבהיר ביותר בהירות את הקווים שהנחו את מחברי רשימות-היווחסין של השולות השמיות-המערביות באשור ובבבל. לוחות-האבות של שמשיאדר ושל שמאם, בני עשרה הדורות, שכאו בתשתייה הגיניאולוגית המשותפת באמצעות חוליות-מעבר, שנן בחוקת הגיניאולוגיה המייחדת לפיו מונחיםינו. בענין זה מלאך ביחס מרספר הדורות שנכללו במסלול הגיניאולוגי המידיד: חמייה בראשימה האשוריית, כנגד שנים בראשימה הבבלית (או שישה כנגד שלושה, אם אמם יש להוציא את האפוגאים נאך ונכח) מחותיבת התשתייה ולזרם לחטיבה שלאחריה; וראה לעיל, העלה 8). הפרש והשל שלושה דורות ודאי אינו מקרי, אלא מוצאת המבנה המייחד של הסכימה הגיניאולוגית שתוארה לעיל, והוא משקף אל-נכון את הפער הcronologי האמתי שבין יסוד שושלות-המלחמות השמיות-המערביות בבבל (ראשית המאה הי"ט) ובאשור (שלהי המאה הי"ט).

אכן, כבר הראה פינקלשטיין (עמ' 109 ואילך), ששתי רשימות-המלחמות חרף המלאכותיות שברבים ממשותיהם, מבוססות על מסורות קרונולוגיות והיסטוריות ועל חישובי-ידורות מהימנים פחות או יותר. ההארמנונה הכרונונית לוגית המפתיעה שבין שתי הרשימות עולה מן העובדה, שמשיאדר ובן דורו בבבל, המלך סין-מבלט, אביו של חמורבי, תופסים את אותה הדרגה עצמה בסולם הדורות, היינו, הדרגת העשרים-ושבע. אך שמאם, מייסד שושלות-המלחמות בבבל, קדם, כאמור, לשמשיאדר בשלושה דורות, בקיוםו הוא המלך הרביעי לפני סין-מבלט; והוא אומר, אם מחבירו הרשימות יעצeo מן ההנחה, כי שתי השולות נחלגו מאותה התשתית הגיניאולוגית עצמה (חטיבה א'), וכי מן הדין היה להשתית את לוח-האבות של כל אחד ממייסדי השולות על עשרה דורות בדיק (חטיבה ג') — ראוי היה לאזן את ההפרש הכרונולוגי האבסולוטי הנוכר על-ידי תוספת-ידורות מתאימה בחטיבה הגיניאולוגית המייחדת האשוריית (חטיבה ב').

מגילות-היווחסין של מלכי ישראל

כשאנו פונים אל הדורות שאחרי הטיבת התשתית הגיניאולוגית, ההשוואה בין המקרא לאב-טיפוסים המיסופוטאמיים היא סבוכה יותר. על אחד מן הסוגים העולים כאן כבר האבענו, היינו, העדר לוחות-היוחסין סבוכות רצופות ומלאות במקרא, דבר גמאץ אותו לשחרר את השלשות הגיניאולוגיות על יסוד מקרים מפוזרים זעיר שם, פעמים הור הסתייעות במקורות בעלי אפי ספרות-גובליסטי

מובהק. המסלול הגיניאולוגי המicityד את עם ישראל משאר העמים מבוסס על שלושת האבות, כשם שאברם, יצחק ועשו מיתדים את בני אדם, והאפונאים הרן ולוט — את בני עמון ומואב. אך כשהדברים אמרוים במישור היהודי הפנימי, נספה אל הסכמה הקבועה של שלושת האבות אפונים נוספים, המיציג אחד משנים-עשר שבטי ישראל, כגון יהודה, בנימין וכיו"ב. ארבעה דורות אלה הם יסוד-מוסד בתודעה הגיניאולוגית היהודית, ובסופה של דבר הם הקובעים את ייחותו של כל יחיד ויחיד.

אלם התולדותआישיות הנגורות מסכימה זו, שלפי המינוח שלנו יש לראות בהן כעון לוחות-אבות, הן בעיתיות בטיבן²³. מצד אחד, הדורות הראשונים מייצגים באורח רגיל חטיבות שבטיות שנערכו על-פי מירון מודרג (לפי השלשלת: תתי-שבט—משפחה—בית-אב). מצד אחר, ללוחות-יהוחסין אופי סלקטיבי, פחות או יותר, כעון חראייה הטלקופית השכיחה ברשימות יהוחסין השבטיות של ימינו, והם גטולים אף הוא ערך כרונולוגי ממשי. דוגמאות בולטות של שיטה זו הם יהושי משה, שהם לפי שלשלת עולה: משה—עמרם (המצין, כנראה, את בית-האב)—קחת משבט לוי (שם ג, טו-כ); או יהושי עכנן, בן דורו של יהושע: עכנן—כרמי—זבדי—רווח למטה יהודה (יהם ז, א); והשוואה את שינויי-הגירושה בדה"א ב. ו-ז); והשוואה לעוממת את יהוחסין המלאים יותר של יהושע עצמו: יהושע—גונן—אלישמע—עמיהו—לעדן—תחן—תלה—רשף משבט אפרים (דה"א ז, כה-כג). כאמור, יהושע, בנידונו הצער של משה, הוא דור שמיini לאפרים, בעודו שמשה עצמו (על-פי מגילת- יהוחסין הלוקה בחסר) הוא רק דור שלישי לוי.

לשם השוואתם של רישומי-המלכים של בבל ואשור עליינו לבקש אפוא דגם גיניאולוגי אידיאלי, ככל האפשר, במקולן מגילות-יהוחסין שבמקרא. דומה, כי לא-אכטיפוסים המיסופוטמיים אין מקבילה נאותה יותר, מכל הבחינות, מגילת-יהוחסין של דוד, מיסודה של שושלת-המלך הנערצת ביהדות. מגילת-יהוחסין של דוד חיבורת ומסורתה מדור לדור והאי הקפידו במידת-יתירה. לשושלת צאצאיו של דוד הקדש פרק מיוחד (דה"א ג), אך גם לסת אבותיו מודרך כענף מיוחד באילן-יהוחסין המסועף של שבט יהודה (ראה דה"א ב,

D. N. Freed-²³ בעניין זה ראה את העורחותם הקולניות של פרידמן ושל קיצ'ן : man, in: *The Bible and the Ancient Near East* (ed. G. E. Wright), New York 1961, pp. 206 f.; K. A. Kitchen, *Ancient Orient and Old Testament*, London 1966, pp. 54 ff.

רשימות-מלךים מז התקופה הביבלית העתיקה ומגילות-היווחסין במקרא ה, ט—טו). כידוע, אף הוא לוח-אבות זה כנספה מיוחד בסוף מגילת רות (ד, יח—כב)²⁴. דומה, שני המקורות האלה שאובים מתודעה גיניאולוגית קדומה, כפי שנרמז גם בכתובת למגילת-היווחסין שבמגילת רות: "וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת פְּרָץ" (ד, יח). שלשלת הדורות היא פרץ (בן יהודה)—חצرون—רם—עמנינדב—נחשון—שלמה (בדברי-הימים הכתוב "שלמא"; בספר רות מופיע גירסה שנייה: "שלמוני"—בעוז—עובד—ישי—דוד).

מאלאפת במילוי העובדה, שארך כאן כולל לוח-האבות עשרה דורות בדיקן, אף-על-פי שלכל הדעות פרקי-זמן זה קצר, אם במעט ואם בהרבה, מן הפער הכרונולוגי שבין סוף תקופת האבות לימי דוד. סתייה כרונולוגית זו עולה גם מן העובדה, שנחxon בין עמנינדב הוא כאן דור חמישי לפני דוד, בעוד שימי מסורת המקרא היה נשיא למטה יהודה ביום יציאת מצרים (השוויה שם), וכג; בם' א, ז; ב, ג; דה' א, ב, י), לעומת, כמתאים וחמשים שנה לפני דוד. (השויה, לעומת זאת, את היווחסין המלאים יותר של שמואל, שלפי רשימת היותו בדיה' א, ו, יח—כג, מבדילים כעתירם דורות ביןו ובין לו).

יתר-על-כן, בהתאם לעקרון המיוני הגינטילי שצוין לעיל, הרי לגבי שנים או שלושה הדורות הראשונים נסתיע עורך מגילת-היווחסין באפונמים פיקטיביים, שגילמו חטיבות שבטיות נודעות ביהודה (פרץ וחצرون, ואולי גם רם). כללו של דבר, רשימת-היוחסין של דוד היא במידה רבה יצירה מלאכותית, הגוזרת לפי המתכוונת האידיאלית והמסורתית של לוח-אבות, כיאה למגילת-יווחסין מלכותית. לוח-האבות של דוד (חטיבה ג') מצטרף לאפונים יהודה במסלול הגיניאולוגי המיחיד של עם ישראל (חטיבה ב'), ומסלול זה שוב מצטרף לדורות התשתית, ככלומר, לתולדות שם (חטיבה א'). אכן, השלשלת המשוחזרת המלאה, דוגמת רשימות-המלךים הרצופות במיסופוטמייה, נכללה בברית החדשה במגילת-היווחסין של ישע, שייחסו על המלך דוד (ראה הגיניאולוגיה מאברהם עד דוד, מתי א, ג—ו; ועוד עד אדם, על-פי שלשלת-דורות עולה, לוקס ג, לא—לח.).

J. W. Rothstein & J. Hänel, *Das erste : Buch der Chronik*, Leipzig 1927, pp. 18, 44; W. Rudolph, *Chronikbücher*, Tübingen 1955, p. 16; J. M. Myers, *I Chronicles*, New York 1965, pp. 13 f. W. Rudolph, *Das Buch Ruth*, Gütersloh 1962, pp. 71 f.

על ספר רות ראה: ש. ייבין, מחקרים בתחום ישראל וארצו, ירושלים תש"ך, עמ' 181 ואילך.

כשם שהובאה במקרא מגילת-היווחסין של בית דוד, הובאה גם מגילת-היווחסין של בית שאול, המלך הראשון הראשו, משבט בנייימן. אולם, בגיןוד ללוח-האבות של דוד, נשתר לוח-האבות של שאול רק במקוטע, ואף הובא בשתי מסורות סותרות. אבותינו המיידים של שאול נזכרים בנספח לאילן-היווחסין של שבט בניימין שבגדה²⁵ ח, כת ויאלן, ובנוסף מקביל (שם, ט, לה ויאלן), שהלו בו חיקונים קלים²⁶. לפי המקור האחرون שלשלאת הדורות היא: ייעיאל ("אבי גבעון")—גר—קיש—shaol. תמורה ביחסו יהוסו של בית שאול על היישוב היהודי בעיר גבעון, שכן מצא משפחתו היה מגבעת-בניימן. מחקבל אפוא על הדעת, שצירוף של "אבי גבעון" ליהוחסין אלה הוא מלאכותי, כפי שמעידה גם הפסיקת המקבילה בפרק ח, שנוסחה כנראה מקורו יותר ברשימה זו ונפקד מקומו של נר בין בניו של אבי גבעון (שם, ח, ל), אך הוא בלבד פותח את לוח-היווחסין של מלך ישראל (שם, ח, לג).

מסורת גיניאלוגית אהרת, מאלפת ומלאה יותר, פותחת את מהווים ספרותי שאול (שם"א ט, א)²⁷. בהבדל מרשיימות-היווחסין, אך כנהוג במקורות ספריים והיסטוריים, מוכאת שלשלאת הדורות על-פי סדר עולה, דוגמת לוח-האבות של המלך ממשיא-אדד, הינו: "קיש (אבי שאול) בן אbial בן צרוו בן בכורת בן אפיה בן איש ימייני". ברשימה זו, בגיןוד לוח-היווחסין שבdblרי הימים, נשפט שמו של נר, שהוה אל-נכון ابوו של קיש וסבו של שאול, כפי שמתהבר גם מקטע של קרוניקה משפחתיות של שאול, המשולב בספר שמואל עצמו (שם"א יד, ג—גא²⁸). בмагילת-היווחסין הנדונה אף קשה למתחה את קויה-תיהם בין האבות המשיים של שאול ובין האפוגאים הפיקטיביים שציינו הטיבות שבטיות בשבט בניימין. אך מסתתר, שכבר בכלורת, הדור החמיישי

25. ראה את הפרושים על סדר דברי-הימים שבהערה הקדמת: Rothstein & Hänel, pp. 165 ff.; Rudolph, pp. 80 f.; Myers, p. 62

26. נוסף על הפרושים לספר דברי-הימים הנזכרים בהערה 25, שבם נדונה גם הזיקה שבין שתי המסורות, ראה: מ. צ. סגל, ספרי שמואל, ירושלים 1956, עמ' סה; S. R. Driver, *Notes on the Hebrew Text of the Books of Samuel*², Oxford 1913, pp. 68 f.

27. המכוב הוא: "ושם שר צבאו אכזר, בן נר, דוד שאול. וקיש אביר-ישראל ונר אכזר-אכזר בן אbial". פשטונו של המכוב הוא, כפי שהテעים ביחסו רוזולף (בפירושו בספר דברי-הימים, עמ' 18), כי אכזר (ולא נר) הוא דודו של שאול ואחיו של קיש, וכי אכזר וקיש הם שניים בני נר ונכדים של אbial. כל פירוש אחר מהיבר תיקוני נoston.

רישומות מלכים מן התקופה הביבלית העתיקה ומגילות היווחסו במקרא לפני שאל (אם בכלל את ג'), אין מייצג אלא את משפחת בָּכֶר, אחת המשפחות הראשיות בשבט בניימין (בר' מו, כא; דה"א ז, ה; והשווה שם²⁸ ב, א). אולם אין להניא, שבאי, אף (שאינו ידוע ממקום אחר), הוא בחוקת חוליה המתחברת באופן בלתי-אמצעי אל האפונים בניימין. אדרבה, הנוסח הבלתי-ירגיל "אפיק בן איש ימני" מלמד, כי לא נתיחס על האפונים בניימין במישרין, וכי לפניו המסלול הגיניאולוגי המיעיד של עם ישראל חסר בלוח-האבות לפחות דור אחד, שלא פורש בשמו.

אנו מבאים כאן טבלה משווה של הסכימות הגיניאולוגיות של מלכי ישראל ומיסופוטמייה, שתדגים ביתר בהירות את ההקלה המבנית שביסוד חיבורן.²⁹

28. השווה: סgal, ספרי שמואל, שם; וכן: B. Luther, ZAW, XXI, 1901, p. 55
ראוי לציין, שאחד מבני בכר הוא א ב' ה (דה"א ז, ח), שיש אולי ליחסו עם א ב' א ל, מאבותיו של שאל (תוך המרת חיסוד התיאופורי).

29. רק דרכ' אגב, יוכל לرمות כזו לחק מלאך גנוס הוללה מן הכתוב ברשימת מלכי בבל. הפסיקת המסימית בטכסות זה ענינה תבאת קרבנות לרוחות המתחים של מלכי השושלת בבבל (והאנשים הקשורים בהם). כפי שהראה פינקלשטיין, שימושה תעודה זו בטקס פולחן-המתים, שנערכו ביום ראשית-העולם, לזכר נשמותיהם של בני השושלת המולכת מדורות קודם (עמ' 113 ו-117). בספר שמואל א' מסופר, ששאל ערך סעודת עם אנשי פמליתו בראשית-העולם (ב, ה, יט ואילך). ובתודמנת זו היה דוד צפי לשוב ל"בית להם עירו כי זבח הימים שם לכל המשפחה" (שם. שם, ו; והשווה שם, שם, כת). האם רשותם אנו להניא, שגם בישראל נועד בעצורת-פלחן אלה מקום מיוחד למגילות-היוחסין באוצרת נשותיהם של בני-המשפחה הנפטרים, בזומה לנוגה שהיה רווח, כפי המשוער, בבתיה-המלוכה בבבל ובאזור?

אברהם מלמד

טבלה גיניאולוגית משווה

כבל		אשור	ישראל	
(שםABB)	(שםשי-אזרד)	(שאול)	(דוד)	
Ara(m)Harhar (1)	Tudiya (1)		שם	
Madara (2)	Adamu (2)		ארפ'/cash	
Tu(b)ti(ya) (3)	Yangi (3)		(קינן)	
(Y)amuta/Atamu (4)	Sa/i/uhlamu (4)		שלוח	
Yamqu (5)	Harharu (5)		עבר	
Suh(ja)la(m)ma (6)	Mandaru (6)		פלג	
Heana (7)	Emṣu (7)		רעו	
Namz/ṣū (8)	/HARṣu (8)		שרוג	
Ditānu (9)	Didānu (9)		נחוור	
Zummabu (10)	Ḥanū (10)		תרה	
Namḥū (11)	Zu'abu (11)			
	Nuabu (12)			
Amnānu (12)	Abazu (13)		אברהם	אברהם בדורותיו
Yaḥrurum (13)	Bēlū (14)		יצחק	
	Azarah (15)		יעקב	
	Ušpiyā (16)			
	Apiašal(17)			
Ipti-yamūta (14)	Halē (18)	יהודה	יהודה	יהודה בדורותיו
Buḥazum (15)	Samanu (19)		חצרון	
Su-malika (16)	Ḥayānu (20)	בנימין	רָם	
Ašmadu (17)	Ilu-mer (21)		עמניך	
Abi-yamūta (18)	Yakmesi (22)		אפתיה	
Abi-ditan (19)	Yakmeni (23)		בכורת	
Ma-am(?) -x-x-(20)	Yazkur-ēl (24)		נחוון	
Šu-x-ni(?) -x (21)	Ilakabkabu (25)		צירור	
Dad[banaya(?)] (22)	Aminu (26)		שלמה	
Sumuābum (23)	Šamši-Adad (27)		אביאל	
(Sumula'ēl) (24)			בונו	
(Zābiūm) (25)	(וְכו')		עובד	
(Apil-Sin) (26)			<נֶר>	
(Šinmuballit) (27)			ישע	
(Hammurapi) (28)			שאול	
(וְכו')			דוד	